

Openingstekst:

‘Ik denk dat dit is wat we vandaag nodig hebben. Frisse beelden van deze zo mooie wereld’.
‘Van Gogh vereerde de natuur. Kijk naar Van Goghs schilderijen en je zult zien dat hij niet alleen maar ongelukkig was. Er zijn altijd redenen om somber te zijn in het leven, maar je moet de wereld bekijken met ogen vol vreugde.’

David Hockney

Lezing:

Matteüs 5, vers 1–10 (vertaling naar Pius Drijvers en BGT)

Toen Jezus al die mensen zag, ging hij een berg op.
Daar ging hij zitten. Zijn leerlingen kwamen bij hem.
Jezus begon zijn leerlingen uitleg te geven over de nieuwe wereld.

Hij zei:

Wat een geluk
wanneer je niets te verliezen hebt,
want dan hoor je bij de wereld die we verwachten.
Wat een geluk
wanneer je niet oppervlakkig over alle ellende heen leeft,
want je zult worden getroost.
Wat een geluk
wanneer je een mild mens bent,
want voor zulke mensen is de nieuwe aarde.
Wat een geluk
wanneer je hart niet verdeeld is,
want je zult zien dat alles terecht komt,
Wat een geluk
wanneer je vrede sticht,
want dan hoor je bij dat ‘volk van God’.
Wat een geluk
wanneer je lijdt om te bereiken dat alles terecht komt,
want dan hoor je bij de wereld die we verwachten.

Overweging

Wie van u vindt zichzelf een idealist? Handen in de lucht graag.
Oké, makkelijker vraag: wie van u heeft er idealen?

Bij de voorbereiding van deze dienst begonnen we het steeds lastiger woorden te vinden. Wat is een idealist eigenlijk? Wat is idealisme? We kwamen daarop door dit boek: Idealen. Fokke Obbema begon voor de Volkskrant een serie interviews met ‘idealisten’, 67 in totaal. Hij wilde tegenwicht bieden aan het gevoel van machteloosheid bij velen over klimaatverandering en een steeds maar doorgroeiend radicaal-rechts.

Tot zijn grote verrassing ontdekte hij twee dingen: het kostte hem weinig moeite mensen te vinden die JA zeiden op zijn vraag. Bijna iedereen zei meteen: ja! En: de 67 mensen die hij sprak vonden zich meestal helemaal geen idealist. Ze vonden dat ze 'gewoon' hun werk deden. Of ze vonden zich veel meer realist dan idealist. Bijvoorbeeld Roger Cox, de klimaatadvocaat die 19 jarenlang in touw was om Shell en de staat aan te klagen. Hij zegt in zijn interview: 'Ik doe dit uit noodzaak, zoals je een drenkeling in het water achterna springt'. Je denkt er niet bij na, het móet. Hetzelfde hoorde ik feministe en Palestina-activiste Anja Meulenbelt in een radio-interview zeggen: 'Ik een wereldverbeteraar? Helemaal niet, ik kan me alleen niet voorstellen dat anderen rustig kunnen gaan slapen'. Het móet!

Daarom nam ik vanmorgen ook dit schilderij van David Hockney mee.

Als u wel eens wat vaker werk van hem hebt gezien, weet u: het zijn bijna altijd spetterende kleuren. Hockney, nu 88 en levend in Yorkshire, ziet dat als een soort missie met zijn kunst. Kijkt u maar even rustig naar dit schilderij en let er eens op wat u voelt. (...) Ik word er elke keer als ik ernaar kijk weer blij van. Als wat dor was gaat weer leven, krijgt kleur, gaat bewegen, léven. Hockney is altijd weg van de lente. Hij vertelde van een vriend die het journaal belde om te vertellen dat hij had gezien dat de lente vanmorgen was begonnen. 'O dank u', zeiden ze beleefd en deden er niks mee. Blijkbaar vinden we ellende en bedrog belangrijker nieuws dan positief nieuws. Daarom kan Hockney het niet laten over de lente te schilderen. Nou, bij mij werkt dat in ieder geval wel. Ik zag dit schilderij vorige maand in een museum in Mons (België) hangen en het was of m'n hart een sprongetje maakte. Zo hoopvol, zo'n energie krijg je erdoor. Daarom moeten we, vind ik, ook veel naar kunst kijken! Leest u de citaten waar we deze viering mee begonnen nog maar eens door, ook over Van Gogh. 'De wereld bekijken met ogen vol vreugde' breng je verder. Dat is, denk ik, idealisme. Hockney berust niet bij het slechte nieuws, hij ontkent het ook niet, het is er, maar meer zoals Roger Cox zegt. Het heeft dus te maken met hoe we kijken. Idealisme is niet alsof je iets groots gaat doen, dat je je moet opofferen (we blijven soms calvinisten!), iets naïefs, 'joh, dat halen we nooit', maar een mindset, een bijna nuchtere instelling. Wat Cox zegt: die drenkeling achterna springen. Het enige wat je kunt doen in zo'n situatie, of als je niet kunt zwemmen 112 bellen. We moeten idealisme dus niet te groot maken – dan strandt het in goede bedoelingen, gewoon: met één ding beginnen.

Fokke Obbema zegt het zo: voor mij is ieder die zich inzet voor een groter geheel een idealist. En het maakt hem blij als hij ziet hoe véél dat gebeurt, in de zorg, in het onderwijs. Mensen kijken verder dan zichzelf. Het houdt dus niet in dat je je eigen belang laat vallen, maar dat je dat opneemt in een groter geheel. Zo kun je ook in je gewone werk waar je misschien wel goed mee verdient idealist zijn. Of zoals iemand die met mensen met een fysieke en geestelijke beperking werkt tegen Fokke Obbema zei: 'zij bezitten vaak zoveel wijsheid, ze zijn net zozeer van betekenis voor mij als ik voor hen'. En iemand die met vluchtelingen werkt in een betaalde baan bij het COA, zei: 'ik voel me bevoorrecht dat ik deze mensen mag helpen, het maakt me gelukkig.'

Dat is dat grote geheel waarin je denkt. Omdat je een gevoel hebt van verbondenheid, 'geen mens is een eiland'.

Ik hoorde filosoof-cabaretier Tim Franssen in een interview zeggen: 'Het gaat om het 'wij', we zijn allemaal van elkaar afhankelijk, maar in de wereld van nu voel ik dat vaak niet. Toch weet ik: wij mensen zijn de enige soort die naar onszelf kunnen kijken. Dat maakt me optimistisch: we kunnen wijzer worden dan we zijn.' Dus onszelf overstijgen.

Daarom koos ik vanmorgen voor die bijbeltekst, Matteüs 5, 'De zaligsprekingen' zeiden we vroeger. Daarin proef ik zo sterk hoe Jezus het gehéél in het oog houdt. Hij heeft het niet over jÓuw zieleheil, daarom begint hij zijn zaligsprekingen ook met 'Het koninkrijk der hemelen', voor ons vaak niet meer zo helder, daarom ben ik zo blij met die vertaling in de Bijbel in gewone taal: 'Gods nieuwe wereld'. Dat is precies waar het om gaat. Dat maakt het meteen heel áárds, ons alledaagse leven tussen ons in. Daarom zie in in Jezus iemand die altijd het geheel ziet en de plek van de eenling daarin, een nieuwe wereld met en voor al die armoezaaiers en mislukkelingen, al die nuchtere, hard geworden vissers en belasting-inners. Daarom ben ik ervan overtuigd dat Jezus hier niet iets vaag en verhevens wil zeggen, maar iets wat die ploeteraars, die 'gewone mensen' zoals de meeste van ons, met elkaar in zijn voetsporen kunnen bereiken. Als het iets onhaalbaars was, zou Jezus dat nooit tegen hen gezegd hebben. Eugen Drewermann zegt hierover: 'Jezus wil 'slechts' beschrijven hoe mensen kunnen leven die ophouden te vechten voor hun vermeende recht, maar die in het goede en in de genade een wijdere horizon gevonden hebben, als mensen die 'herschappen' zijn. Niet wettisch, maar therapeutisch, niet moraliserend maar bevrijdend. Als een nieuw begin – denk aan het schilderij van Hockney, 'licht'!

Volgens mij gelóófde Jezus in wat mensen kunnen, zoals de bijbel in feite al vanaf het begin, in het scheppingsverhaal, vertelt: ook dáár krijgt de mens een cruciale rol om dat geheel overleefd te houden en zelfs béter te maken, om orde te scheppen in de chaos, daarom moet Adam de dieren namen geven, net zoals God zelf doet, 'licht, sterren, zon', zegt het verhaal: orde in de chaos.

Natuurlijk maken mensen daarna fouten, 'de zondeval', Kain en Abel, maar je kunt wel weer terug naar dat begin, het is niet weg. Het daagt ons uit om in die chaos die geest van God (van ons beginlied) weer te voelen en ons mee te laten nemen.

Als je zo naar jezelf kijkt, is je ideaal dat je stappen zet in díe richting. Die spirit zit in ons allemaal, zegt Genesis 1, het is ons ongeschapen. En zegt Jezus met zijn 8x 'Wat een geluk', of 'Op de goede weg', zoals een andere vertaling terecht zegt. Vandaar het thema van vanmorgen: 'Idealisme zit in onszelf'. We kúnnen niet anders dan idealistisch handelen, als we echt mens zijn, al vinden we onszelf waarschijnlijk helemaal geen idealist, maar meer een realist. Zo ziet Genesis 1 het ook, denk ik.

Maar: dat stappen zetten hoort er wel bij! En bondgenoten zoeken. En daar hoort ook bij: dat op onszelf reflecteren. En ook: bedenken waarom een ander doet wat hij doet. Kijk ook eens naar de wereld door de ogen van de ander. Leef je in in haar en zijn situatie. Niet om je daardoor te laten ontmoedigen, maar dat grote geheel beter te kunnen zien. Waarom zijn zoveel mensen zo kwaad, zo wantrouwend? Belangrijk aspect daarbij is ook: welke rol speel jij zelf in dat verhaal. Sta jij misschien in zijn of haar (lente)licht? Helpt een stap opzij om meer zon door te laten? Dan wordt het beter voor ons allebei!

Als laatste nog iets belangrijks. In het boek zegt de 90-jarige Frans Wuytack, levenslang strijder tegen sociaal onrecht en vóór vrede: 'Ik heb niets voor elkaar gekregen, geen woonwijken gebouwd of scholen gesticht. Maar ik heb wel aan de kant van het leven gestaan, ik heb 3deelgenomen. Die verzetsacties hebben effect gehad op het bewustzijn van mensen'. Dat geldt misschien ook wel voor mensen die op de A12 gaan zitten. Ik geloof dat dat waar is: hebben we niet allemaal iemand, beroemd of alleen uit onze buurt of kring, die we vaak beleven als een inspirerend voorbeeld? Martin Luther King, 'I have a dream', noemen velen, of die buurvrouw die jarenlang een rondje liep met haar gehandicapte overbuurvrouw. Gewoon onopvallend, maar wel iemand die het verband tussen mensen in stand hield.

Zo wil ik ook graag noemen wat Emmanuel Lévinas noemt: 'de kleine goedheid'. Ook tactisch: 'Serieel idealist' Mark Woerde zegt in zijn interview: Je kunt wel de Sahara willen vergroenen, maar pak eerst je eigen straat eens aan. Hoe financier je dat. Hoe ga je om met de bezwaren van je buurman?' Begin daar!

Maar die 'kleine goedheid' ziet Lévinas nog een graadje dieper: ze heeft te maken met ons binnenste, onze ziel en hoe barmhartigheid daar leeft. Hij zegt: Het zijn gewone mensen, 'simpele zielen', die haar verdedigen en ervoor zorgen dat ze zich telkens weer herpakt, ook al is ze volstrekt weerloos tegenover de machten van het kwaad. Ze kan nooit een systeem worden, ze is niet te organiseren. Ze kruipt overeind (ik vind het zó'n prachtig beeld!) zoals een platgetrapt grassprietje zich weer opricht. (Kijk naar het bloemstuk voorin de kerk!) Ze is misschien wel 'gek', een 'dwaze goedheid', maar ze is tegelijk het meest menselijke in de mens. Ze wint nooit, maar wordt ook nooit overwonnen!

Wat een geluk als je zó leeft, dan hoor je bij dat vol van idealisten.

© Rien Wattel, 16 november 2025

Slottekst:

Emmanuel Levinas (uit: *Altérité et transcendance*)

Het enige wat tussen alle verwording van menselijke verhoudingen levendig overeind blijft, is de kleine goedheid van het dagelijks leven. Het zijn gewone mensen, 'simpele zielen', die haar verdedigen en ervoor zorgen dat ze zich telkens weer herpakt, ook al is ze volstrekt weerloos tegenover de machten van het kwaad.

De kleine goedheid kruipt overeind, zoals een platgetrapt grassprietje zich weer opricht. Ze is misschien wel 'gek', een 'dwaze goedheid', maar ze is tegelijk het meest menselijke in de mens.

Ze wint nooit, maar wordt ook nooit overwonnen!

Ekklesia Leiden
Rapenburg 100
2311GA Leiden
www.ekklesialeden.nl
info@ekklesialeden.nl